
DOMINO

SNJEŽANA PEJOVIĆ

Ima već četiri dana kako je nisam vidio. Taj raspored zgrada koji omogućuje da se vidimo na prozorima sili me da podižem kao slučajno pogled i pronalazim je na prozoru. Da je pronađem u pokretu ili tek zamišljenu za stolom.

Ponekad smo se sretali. To je bilo ugodno.

Ima četiri dana kako je nisam vidio.

Možda je otputovala, možda je, samo, nekud otišla za vikend.

A nije. Vidio sam ljude u njenom stanu. Umjesto nje, vidio sam ljude kako hodaju i nešto zapisuju. Nelagoda koja me je ispunila bila je s razlogom. Osim nje nisam nikada nikog tamo vidio, tako, na prozoru.

Do tog dana.

Navukao sam zastore, kao da će oni povući granicu, kao da će me jednostavan pokret skrivanja dana iza čipkastih zastora odvojiti od mučnine koja se gnjezdila u grlu. Znao sam da se priča o odlasku na put ne drži.

Vidio bih da je izašla.

Pred kućom je policijski automobil.

Opet se skrivam u sobi. Otvaram knjigu, gotovo sam sve na policama pročitao.

Tako je bilo i kad je umrla Ema. Isto tako sakrio sam se u toplinu sobe koja ne prestaje mirisati. Ali, to sad ne pomaže.

Bila je tako mlada. I mlađa od Eme.

Ustao sam i otvorio prozor. Nema ih, baš dobro.

Ema je izdahnula u noći. Uplašena i užasnuta bolovima, koji je nisu napuštali do zadnjeg trenutka, grabila me za ruku žestinom koja me plašila. Do jutra se nisam pomaknuo. A onda, s dolaskom dana sve je bilo gotovo. Konačno. Jako ju je boljelo. Imala je 39 godina.

Imala bi rođendan u travnju. U početku mi je podsjećanje na njen rođendan bilo bolno, trudio sam se da taj dan ne budem sam, a zaspivao sam još tužniji i, uz to, ljut na samog sebe što pokušavam pobjeći od nje.

Još nisu otišli. Automobil je u dvorištu. "Dvorištu" – prostoru koji zatvaraju četiri identične zgrade poredane u pravilni četverokut. Iako se Ema trudila da stan u bezličnoj višekatnici bude dom, i u tome uspjela, nikad mi se nije sviđalo da živim u neboderu.

Sad mi je ipak drago, jer ne znam bih li mogao održavati obiteljsku kuću. Nismo imali djece i stan je bio dovoljan – za nas dvoje. Sve je ispunjeno stvarima, slikama, knjigama, namještajem, koji smo sami pronalazili po selima (kad je željela neki komad namještaja tražila bi s uživanjem; zbog jedne škrinje u kojoj je držala posteljinu obišli smo mnoga sela) ili, jednostavnije, u trgovinama namještaja. I sve mi izgleda previše i preveliko, za mene samog.

Evo ih, moraju stići i do mene. Čuo sam da u trgovini ispituju susjede. O Svjetlani.

– Zamislite... tako mlada... – rekla je žena u trgovini.

Ja nisam ništa rekao.

Evo ih. S pitanjima. O njoj. Što da im kažem? A što mogu reći? Znam da postoji, vidio bih je ponekad kao i mnogi ljudi ovdje.

To ću im reći.

Ljubazni su. Nisam nikada imao posla s policijom.

– Svjetlana Đ. stanovala je već neko vrijeme na ovoj adresi. Rođena 196..., niste znali odakle je?

– Ne – rekoh i to je bila istina.

– E pa, nije bila odavdje, imala je status stranca, s dozvolom za rad. To komplicira cijelu stvar – rekao je.

– Ubila se popivši preveliku dozu pilula za spavanje. To ste čuli, zar ne?

– Nisam – istisnuh zagušen predosjećajem koji se obistinio.

– Polako, ne uzbuđujte se – zvučao je iskreno zabrinut, a onda je nastavio gledajući kroz prozor: – Volite promatrati prozore ostalih stanara? – Rekao je to nekako prljavo. – Mislim, mlada djevojka, sama. Sigurno se imalo što vidjeti naslonjen na prozor.

– Ne razumijem – rekoh mirno. Bio sam zahvalan svojoj starosti što nisam podigao glas. Nisam mu rekao da je prostak.

– Kažete da je živjela sama. Bez prijatelja, ljubavnika...?

Opet ga htjedoh prekinuti, no rekoh: – Otkud znam, nije se mnogo družila s ljudima. Ne poznajem je dobro.

– A znate da se nije družila..., promatrali ste je, znači?!

E, sad mi je dosta: – Čujte, djevojka tu stanuje kao i mnogi drugi. Prozori nam se gledaju. Znao sam je vidjeti kako gleda u dvorište kao i ja. Tada bismo si mahnuli na pozdrav. Izgledala je obična djevojka i žao mi je što se sve to dogodilo. Ovdje ima mnogo ljudi i zašto baš mene pitate?

– Razgovarali smo i s ostalim stanarima, žao mi je ako smo vas uznemirili.

Otišli su.

Umoran sam. I tužan. Nadam se da ih više neću vidjeti.

I što sad? Sad ću se prisjećati. Opet. Neću... Treba hodati, da se umorim. Da zaspijem umoran... Kao nekad.

Neobično je to kako je s godinama sve manje sna i sve manje stvari koje se moraju učiniti u toku dana.

Odlazim uvečer u šetnju. Ljeti i poslije 10. Prošetam prije spavanja. Ponekad se zaboravim i vratim s bolovima u nogama. To si želim. Umor i san.

Otkako je Ema umrla gotovo mi nitko ne dolazi.

Ona je znala s ljudima, meni je to uvijek bio napor. Sad navrate tek poneki da ponude nešto na prodaju ili sve češće da me prizovu vjeri, ikakvoj. Pustim ih da uđu, da mi pričaju o sudnjem dana i da me uče. Dođu barem jednom tjedno. Neka.

Ali ovo danas. Bilo je previše.

Ne mogu prestati misliti o njoj. Ranije, dok ona nije stigla, nisam pogledom tražio susjeda. Uopće se ne sjećam tko je prije nje tu stanovao. Stigla je negdje pred kraj ljeta. Već se jesen osjećala uvečer, ali je tokom dana zrak bio mek i još uvijek topao.

Raskrilila je prozore, a onda, valjda raspremajući stvari, sve veći broj odjeće i ne znam čega sve ne počela je da slaže na prozor.

Ili će joj sve pasti preko ili će prozor "zazidati" nabacujući te stvari.

Gledao sam bez straha da bi me mogla primjetiti. Bila je previše zaokupljena poslom.

Nisam se volio seljakati. Čak ni putovati. Što mogu, nemam taj nerv litalice. I za to sam imao Emu. Pakiranje bi uvijek bilo brzo gotovo kao da je negdje imala skrivene dopola spakirane kovčege koji su čekali da ubaci još samo kišobran, za svaki slučaj, i gotovo. Ja bih se najprije opirao odlascima, ali se ona, pametna, na to nije obazirala. Sve kroz smijeh, kao nije ništa ozbiljno, našao bih se s torbom potrebnih stvari na vratima. "Hajde, hajde", potjerala bi me preko praga i kad bismo sjeli u auto poljubila bi me kao dijete i upitala: "Spremni?" Što sam mogao reći.

Automobil sam prodao. Nisam bio neki vozač.

Mračno je. Bol u nogama me raduje. Nadam se da neću dugo čekati san.

Evo me opet. Treći put ove godine. Što mogu: ili je skupo, ili moram svakodnevno ispijati kave s dosadnom gazdaricom, ili je na kraju svijeta. A na kraju svijeta se ne može biti dugo.

Nije baš u centru grada, ali nema gazdarice i stan nije skup. I sama sam. Dobro, to sam bila i prije, sama, mislim.

Bilo bi bolje da putujem. Da pakiram kofere za putovanje. Da imam odjeću za različita mjesta u koja moram stići.

Tako, kad sam bila mala, putovali smo baki na more i tatinima, daleko, u ravnici. Sad su još dalje. Zbog rata.

Rat. Iako je izgledalo nemoguće da će se dogoditi. Nama. Ljudi bi trebali živjeti najmanje 300 godina da bi zaboravili mržnju. I ne bi zaboravili.

Mržnja je izvučena na vidjelo u svom punom sjaju. Uprkos vremenu u kojemu je nije bilo. Ili je nismo vidjeli. To vrijeme, kao da nije bilo stvarno. Izmišljotina. A mržnja nije bila izmišljotina. Mržnja je od mesa, mržnja je mukli udarac kad beživotno tijelo padne na ulicu. Mržnja je stvarna, miriše na krv i pod prstima je ljepljiva. Mržnja, tolika da pokrene rat, podiže među ljudima zidove koje jedino metak probija, zasigurno.

Nisam rođena u ratu, a i moji su zabravili. To sada izgleda kao greška. Ja sam nastala kad su se ljudi spajali. Sretali se bez obzira na daljne. Sreli se, mene radi. I sad bi trebalo poreći susret jer je vrijeme od mržnje. Poriče se vrijeme gdje su susreti bili to draži što su razdaljine s kojih su se ljudi sretali bile veće. I ja sam sad ovdje, nastala iz takvog susreta. Trebalo bi valjda reći da me nema. Ili da barem jedno od njih dvoje zaboravim, sakrijem ili prećutim. Ne mogu. Mogu samo otići negdje gdje to neće biti važno. Gdje nitko neće pitati, a i da pita, nije važno.

Voljela sam putovanja kad sam bila mala. Češće smo odlazili u mamino selo. Uz more. Mirisno i bijelo od krša. Krš: oštar i čist. Voljela sam ta putovanja. Pripreme za odlazak tatinima trajale su duže i rjeđe smo odlazile. Ne isplati se toliki put za samo nekoliko dana. To su bile pripreme: pospremile bismo stan, pokupovale sitne poklone (za bliže i dalje rođake, po običaju).

Odlazile smo i na groblje, tati. (E, i taj moj tata je jedna priča). Dugo sam se pitala što su ga zakopali tako daleko od mene, od

nas. Tako je htio, a i njegovi su to tražili. No...

Mama i sestra nisu bile lude za tim putovanjima “dole”, kako je mama znala reći: – Sve je prljavo, vruće, muhe, komarci. – I to je bila istina. – I svi ulaze u kuću cipela umrljanih masnom zemljom.

Ja volim. Voljela sam ići: u ravnicu gdje je mirisalo na toplu zemlju, na prezrelo voće i povrće polehlo po tlu. I sve je nekako sporije.

Iziđoh u vreo dan. Sve umorno. Ljudi i stabla otežali. Bilje se znoji, puni zrak mirisima i otežava disanje. Kao da je sunce rastalilo sliku sela u koje stigoh. A još ima do mojih. Konj svezan, uzde samo prebačene preko ograde, piša.

Šum i oštar miris u tren pomaknu uspavan zrak.

Obradovah se i krenuh. Prvi automobil zaustavi se pored mene i čovjek upita kuda ću i čija sam. Nikad nisam znala odgovoriti u trenu, bez razmišljanja. Jednom, tako, starac s brčinama kao na starim fotografijama upita “čija sam”. – Đurina – rekoh. On me pogleda pa reče: – Nije li Đuro malo prestar? – I onda rekoh da sam kćer njegova sina. – Pa tako reci – prekori me, kao sramota je da ne znam čija sam. I onda se izljubismo. I to ljubljenje... Sad kažu jedni se ljube dvaput, drugi tri puta, a oni moji ljube se do iznemoglosti. Šalim se, izmjenjuju poljupce, valjda dok se netko ne izmakne. Mislim da je tako.

To je valjda neka druga vrsta.

Ne znam.

Znam.

Jutro. Nekad sam volio taj dio dana.

Sva sreća te ne kiši.

Jutarnja kava. Ema je pila čaj. Ja pijem kavu. Da me razbudi. Tako je bilo davno, još prije Eme. Crna kava, vruća i gorka razmicala je glavobolju; dan je počinjao nakon dvije šalice.

Otvorit ću prozor.

Da ovaj dan uđe.

Vidio sam je i prije no što sam otvorio prozor. Već je nešto tresla i spremala. Smije se otvoreno. Što?

Dakle... stvarno. Ne znam što me spalo.

329 Htjela sam otići od mržnje, od vijesti koje i sam početak dana čine nepodnošljivim, vijesti o mrtvima.

Zašto onda ovo sjećanje i žal i tuga i smijeh koji tek podsjeća na nekadašnje graje?

I otišla sam.

Bilo je preteško. Zaboraviti. Porušiti mostove koji su me držali na okupu. Ispod lukova proticali su dani određeni da budu moji. U vremenu označeni mojom bojom očiju, mojim oblikom nosa, mojim otiskom dlana.

I ne pristaju nikom drugom. Trebalo je porušiti mostove, koji su moje misli, glas i snove povezivali s mojim budućim danom i taj dan koji tek stiže sa onim prošlim, sa onim koji se otisnuo na licu, tijelu, i u misli.

Sad smo svi zajedno rasuti. Ponekad se osjećam loše pričvršćena za skelet na koji sam razapta.

Vrijeme pred spavanje izgleda idealno za podsjećanje da je dan koji je protekao drugačiji, nepoznat, nije moj – dan koji ne prepoznajem u sjećanju.

Rijetko gledam TV. Ne može se samo gledati i slušati vijesti a da se ne čuje plač djece koju TV reporteri snimaju, kao udarnu vijest. Djeca čija su lica umrljana suzama, sa majkama koje ih pritišću na grudi, na posljednje sklonište, tako krhko unatoč žestini kojom ih stežu tako da im se mješaju otkacaji. To boli iako kažu da nam udaljenost od mjesta događaja omogućuje da se sklonimo u svoj dom, tišinu i mir.

A imali smo i prijatelje, Ema i ja, u tim “udaljenim mjestima”. Boljelo je i kad sam gledao i sad kad samo rijetko odslušam vijesti. Kažu da se stvar smiruje. Stvar. Svejedno nosim to dok šetam mirisnim parkom gdje djeca grade zamkove, gradove i svjetove.

Sve je krhko, iako nije napravljeno od lošeg materijala. Napravljeno je da bude upravo takvo – lako lomljivo – da se njime postupa oprezno, sa ljubavlju i strahom. Kao i ljudi.

Opet puno čitam. Imam vremena. Čitam i neke davno pročitane knjige.

Iznova.

Dan je prekrasan. Dogovorila sam izlazak. Bolje nego da sjedim i gledam TV dok ne odjave program i kažu laku noć.

Neko fino malo društvo. Nije spoj u četvero. Neće biti ništa. Samo malo zabave. Nadam se.

Nadam se. Kao i uvijek. Ponekad se nadam tako silno da me sve boli po povratku. Kao da uvijek očekujem previše, od drugih i od sebe. Gotovo uvijek sve bude manje od mojih očekivanja. I ja budem isto tako manje, i sama sebi se ne sviđam, a kamoli drugim ljudima.

Kao da je oduvijek tako. Bojim se kako me neće voljeti, kako nisam dobra, kako mi nedostaje nešto važno, kako se to vidi i kako će ljudi otići. Na kraju.

Nedostaje mi malo prepotencije, samopouzdanje mi nije jača strana. Nekad sam mislila da je nedostatak velikih toplih dlanova mog oca – u čiji jedan dlan stale bi obje moje ruke – uzrok titraja sumnje i ogromnog straha od samoće, u koju onda hrlim jer ćemo se i tako sresti. Opet.

I rastuživala sam majku suzama koje su nekad izgledale bezrazložne.

Hajde sad, budi lijepa.

Izlazi. Šteta što ne nosi više potpetice. Lijepa je.

– Čao, vidimo se.

Suzdržala sam se, ovaj put, nisam tražila da mi točno kaže kad će me nazvati, i kad ćemo se opet vidjeti, i... Nisam. Alen. Fino zvuči.

Ajmo, kasno je i rano je.

Ništa nije bilo. Zašto mi drhti nešto u grlu, teško će me san pronaći ovakvu... Isuse, ko dijete se radujem.

Trebala bih se rado sjećati vremena kad sam bila dijete. Kažu kako je to utočište, kako smo tada zaštićeni i sigurni, uz roditelje, i toga bi se uvijek trebali rado sjećati. I sjećam se čestih napora moje majke da s nas dvije, sama, pređe iz dana u dan.

Sjećam se... iako je bilo jutro, još je bilo tamno, valjda zbog kiše koja je pljuštala. Mama nas je nosila u vrtić. Sestru je nosila u naručju, a mene vodila za ruku, kišobran je držala pritišćući ručku bradom. Derala sam se iz petnih žila i zvala tatu kog nema. Toga se sjetim kad pomislim na djetinjstvo. Kako ga nema. Zapravo osjetim kako ga onda nije bilo. Sjetim se mame kao odlazi uplakana ostavljajući nas kod nepoznatih žena na čuvanje, koje bi nas s vremenom pripitomile, i sjećam se njene topline prije spavanja. Njega se ne sjećam. Samo osjećam kako ga nema.

Još uvijek.

Opet ja o nečemu što je prošlo i nikako ne prolazi. Jesu li to misli mlade djevojke u rano jutro?

Rano, rano jutro. Još magličasto kao da dan upravo treba stići, a ovo je samo najava, prethodnica.

Toplo mi je. Izvukla sam nogu ispod pokrivača. Imam duge prste na nogama. I na rukama imam lijepe, duge prste. Nokti mi nisu jača strana. Uredno ih grickam. Ne previše, ali kad me nitko ne gleda znam to učiniti.

Lijepa nedjelja. Ne radim. Nedjelja je poseban dan, kao. Tek je osam, još barem sat vremena ću se izležavati. Inače bih ustala kao svakog jutra, ali nedjelja to nije.

Dobro, nedjelja je i odlazak u crkvu, igra s djetetom u krevetu u koji se došuljalo ili dojurilo i probudilo sretne roditelje.

To je lijepa nedjelja. I kad je čovjek sam nedjelja može biti lijepa. Tako izvučeš nogu ispod pokrivača, promatraš prste, pa list do koljena, promatraš si nogu i ništa ne misliš, samo gledaš. To normalnim danom ne radiš jer žuriš i moraš stići.

Mogla bih još malo odspavati. Možda se u polusnu nešto objasni, možda se sjetim.

Neću, budna sam i gotovo.

331 Kupaonica. Hladno. Ne tuširam se ujutro. Jedino ako sam ljubila se, a ujutro moram na posao. Red je da se čovjek istušira. Da sve te ljepote otplove niz otvor u kadi.

Idem ja još malo. Ispod pokrivača je mlako. Možda zaspiću.

Možda usnem nešto, pa se tih nekoliko minuta pretvori u priču dugu i jasnu. Ili se samo izmućim žmireći i onda tako zbrčkana umijem se ponovo i gotovo. Nema više.

Ne sjećam se svoga oca. Imam slike, istina, i kažu da sličim. Ali ne sjećam se. Nićeg. Znam priču o tome kako je poginuo u saobraćajnoj nesreći. Ali ne sjećam se što sam osjećala. Jesam li bila tužna? Ili nisam? Grozno, zamisli da nisam bila tužna, a umro mi tata?

Neću izmišljati strahote. Mogu pogledati vijesti.

Nedjeljom bi vijesti trebale biti slobodne. Vijesti za nedjelju. Za slobodan dan. Onako neke šašave, mlake i slatke kao kakao. Sve neke lijepe žene, i more, i tiha glazba da ne smeta dok čitaš novine.

Sjetit ću se. Pronaći ću lik i fotografiju ispuniti tijelom, mislima. Ispunit ću tu riječ značenjem, kao i svi. Moram se malo više potruditi, ali to nije ništa novo. Sjetit ću se.

Ne spavam. Ema na kraju nije uopće spavala. Jako ju je boljelo. Bila je zabrinuta za mene. Dobio sam sva dopuštenja i molbu da ne mislim na nju. "Kad odem, nemoj biti sam, molim te", ponavljala bi kad bi joj bilo malo bolje i kad ne bi bila omamljena ljekovima.

Pokušavao sam. Ne biti sam. Ali samoća nije to što nema nikog blizu. Samoća je praznina koju je ostavila iza sebe, a koju je samo ona mogla ispuniti.

Da, već dugo hodam s tom rupom u sebi.

Ponekad mi dođe u san.

Ta buđenja su tužna.

Moram u trgovinu. Moram kupiti novi komad odjeće. Da se osjećam sasvim... sigurno.

Ne donjeg rublja. Nešto što se vidi. Košulju koju nisam prije nosila. Nešto neprano, ne-peglano, ne-mirisano.

To mi prija. Mogla bih košulju, žutu. Žuto mi stoji. Volim.

Žarko-džungla zeleno. I žuto i narančasto, ne crveno. U knjižnici imamo odvarne kakižute kute i ispod najčešće nosim crno.

Čula sam se jutros s Alenom. Sve je isplanirano. Pa dobro.

Ja bih se ljubila slučajno.

Vidim je. Odlazi. Vidim samo korak i uspravno držanje. Žuri. Žustro.

Mogao bih i ja izaći. U šetnju.

Već dugo nisam negdje požurio. Onako, hitrim korakom. Tek odmilim u neku šetnju. Bez cilja: kroz park, pa do autobusne stanice, pa se vratim naokolo drugim putem.

Nekad sam žurio. Jer, postojalo je mjesto na koje moram stići i posao koji se mora obaviti.

Sad hodam: da udahnem zrak, da protegnem noge i da se umorim za spavanje.

Nisam se, nakon Emine smrti, potrudio da pronađem društvo, prijatelji koje sam imao bili su zajednički, a kad je Ema otišla ja nisam bio dovoljno zainteresiran da ih zadržim. Nisam htio ni u crkvu. Nisam ni ranije... Taj problem s grijehom. Nisam se osjećao krivim. Molio sam dok je Ema bila bolesna. Molio sam glasno, a onda bih stišavao glas. Možda me neće čuti ako tako glasno izgovaram molitvu. Ako se čuje da se ljutim, a ako se ne čuje da molim.

Molio bih u sebi da ozdravi, a na kraju molio sam da je ne boli. Kao da je ta posljednja molba manja od one za koju sam stvarno molio da mi je usliši.

Baš mi je lijepo. Ponavljam se. Kao da ne vjerujem. Baš mi je lijepo. Kao da nisam sigurna, kao da će netko drugačije osvijetliti dan i stvari i ljude, a treperenje u unutrašnjosti koje tjera na usne bezrazložni smjeshak nestat će. Pogledam se u ogledalo. Još je tu, sve isto, uplašena sam da ga nema.

Sjećam se kako je to bilo... to s mojim ocem.

Evo opet to radim. Sjećam se nečega što je prošlo i ne vraća se. A nisam sigurna ni da je bilo. Prošlo je puno vremena. Već bi se trebala pomiriti s tim nedostatkom. Ne znam. Znam da često i prije nego li "stvari krenu loše" predosjetim i to mi nije ništa novo. Evo i sad umjesto da uživam do grla u dodiru, osmijehu, u nečem što drhti poput zaljubljenosti, da sačekam strpljivo da se dogodi ljepota ili da se sve uistinu samo od sebe završi, ja ću požuriti – u jednom ili drugom smjeru. Mogla bih si narediti – neću.

Trebam se našminkati. Ova sasvim kratka frizura idealna je za ruž, rimel, za malo sjaja na kopcima. Tako – bez sjene. Trebala bih...

Bez straha.

Nije se sama vratila. Kao usput, ne želim priznati da mi je to postala navika, pogledao sam i vidio da nije sama. Prozor gleda u kuhinju i iznenadio sam se kako nisu zagašili svjetlo. Sram me bilo!

Kao da se nikad nisam ljubio u kuhinji. Mora da sam ostarilo.

Zaboravio sam možda.

U početku ljubili smo se posvuda. Čak i u braku (kako to zvuči, kao da brak prema ljubljenu ima poseban, bračni odnos) znali smo se zaustaviti negdje, skriveni od gomile i dovoljno blizu da bi nas netko iz te gomile mogao vidjeti. Stizali bi kući. Ema je jedno vrijeme inzistirala na večernjim šetnjama, malim poljupcima na ulici ili drugačijim poljupcima u automobilu (ko balavci). Voljela je, a ja sam volio nju.

Sad volim što više nisam neka mladost, uopće nisam mladost. Sad me tijelo muči drugačije, boli me i teško se zagrijava. Noći su elegantno neprospavane ili uspavane sintetičkim sredstvima. Sva sreća nije uvijek bilo tako.

Sad se sjećam.

Budim se i čujem kako govori: “Ne boj se, ne boj se, spavaj...”

Još malo žmirim a onda kao polu-spavam polu-budim se i čudim što mi mrmlja tako toplo na uho. Gotovo... osjećam kako se topim kupljena tim riječima.

Govorim u snu. Glasno. Nije prošlo.

Iako više nisam dijete.

Tim riječima podsjetio me na sestru. Smeđu i toplu. Znala sam noću vikati ili pričati brzinom nerazumljivom, ili plakati. Jednom sam tako s mamom prespavala noć i uplašila je. Jutrom se čudila, a moja seka se smješila kao netko tko sve zna i rekla kako to nije ništa. “Samo joj kažeš – spavaj, seka,

hajde, ne boj se, spavaj – i poslušaj.” Mama je s nevjericom vrtjela glavom čudeći se mom miru u jutru koje je razmaklo moru.

Dugo me već nečija toplina nije budila.

Ništa ne vidim. Neka. Ne bi smio “slučajno”, ali eto, potražio sam je. I nema je.

Pozdrav na ulici bio je kao svaki drugi, ali taj kad bi se ugledali na prozoru... ne znam kakva je to bila kretnja, nekakvo polovično kimanje glavom ili ruka koja tek započinje mahati, i zaustavlja se prije no što počne ličiti na tu smiješnu gestu.

Volim kad mi dan prođe brzo, kad požurim brzo, kad požurim brzo, kao da se može požuriti polako, a u kupaonici da se počesljam, namirišem i od šminke samo nacrvenim usne, pa je onda grubo skinem s usana tako da zabride.

E tako.

Lijepo je što sad, kako se to kaže, “s godina-ma” ne žurim. U svakom trenutku, kad sam dobre volje, uživam, utopim se potpuno. Nema više, ili je to vrlo rijetko, rastrzanosti između dva posla. Ne počinjem sa tri važne stvari u isto vrijeme, ili ih nemam toliko. Ispijam kavu osjećajući razliku u okusu, mirisu, količini šećera, iako je pripremam sam i uvijek na isti način.

Ranije, sad mi se to tako čini, hvatao sam djelove rečenica, tek završetak pokreta, tek dio okusa.

Sad imam vremena.

Koja sam ja sumnjičavica. Što mi treba da sumnjam u riječ, u pokret.

Kontroliram se još uvijek, i nadam se da Alen ne primjećuje kako osluškujem zvukove u glasu, kako vrebam hladnoću u pogledu.

Ja to tako. I ne znam zašto. Ili znam ali ne bih htjela.

Kažem – dosta. I ne slušam se.

Protestira Alen ponekad. Kaže kako ne želi biti dio eksperimenta. A ja se pravdam kako me sve zanima i kako želim o njemu znati što više, i ružne stvari.

Još mu nisam rekla da ga volim.

Kad je Ema otišla, bilo je nepodnošljivo. Čak i kad sam svojim racionalnim dijelom prihvatio kao činjenicu to da je nema, i nakon toga osjećao sam fizički nedostatak. Boljelo me, ne u srcu, ne u glavi, boljelo me u dnu želuca. Iako smo bili bolesni, i sve je zbog bola bilo predugo, ipak sam se iznenadio. Iako sam znao i očekivao, hladnoća je bila... ljepile su mi se ruke za smrznuti metal i tišina je urlala ne pronalazeći izlaz. Nije se dalo ni sa kim razgovarati. Unutrašnjost mi je bila zatrpana tišinom i prazninom usled njena odlaska. Svi ljudi koji su mi prilazili bili su komični u svom nastojanju... Dugo sam odbijao pristojne razgovore, a nisam mogao razgovarati o tišini koja me nastanjuje.

Mogao bih reći kako je sve prošlo. Nije, sve je tu.

To da se nećemo više sresti, nikada, boljelo je. I kao nekakav lijek koji smiruje bilo su tu snovi i sjećanja. Sad već i nemam tako bolan, oštar osjećaj da je nema. Sve se ispremješalo. Vrijeme. Kao da je sve vrijeme odjednom – i prošlo i sadašnje i buduće.

Sve zajedno osjećam je i zato mogu bez nje. Inače bih otišao za njom. Ovako imam čitavo vrijeme, naše.

Mislim da ponekad uživam u strahu. Fuj. Zvuči mazohistički. Nema igre na sigurno, onda nije igra. Igra je mogućnost da se izgubi, da se do kraja ne poznaju pravila. Nemoguće je igrati na sigurno.

Trebalo bi se opustiti i igrati iz zabave. Ovako, osluškujem zvukove prolaska, nije me najave katastrofe. Najave se i pobjegnu misli, riječi nesavršene, nedovršene tek zatitraju u oku i zamuknu u glasu. Čujem ja. Strah mi izoštrio zjene i sluh registrira nečujne, visokofrekventne titraje.

Lakše je da volim taj svoj strah. Možda ga privolim na dogovor.

Loše lažem da bih mu pobjegla.

A lijepo mi je: kao volim, kao voljena. Da. I što onda sumnjam. I bojim se odlaska. Umijesto da s vremenom postanem čvršća, ja sve manje vjerujem i sve više sumnjam.

Ne bojim se ja svog straha. Oduvjek je tu. Predugo je taj strah u meni. Umijesto da ga tjeram, ja ga dozivam, tražim, mamim sumnjama. I dođe. Uvijek. To je sigurno. Moje.

Lijepo je to. Mladost, mislim. Jutros smo se sreli pred liftom. Čekao sam da uđe u lift, a ona sa smiješkom reče – Pješice. – Lijepo od nje što nije rekla – dok još mogu; a ja sam to pomislio. Ja liftom, naravno.

Voziti se u liftu s nepoznatim ljudima – užas. Ne znam što bih rekao, a trebalo bi reći nešto, znam. I onda dok ja mislim što reći, propustim pitanje sugovornika i... gotovo. Stigli smo. Uz smješkak olakšanja ne kažem ništa.

Ne znam što se događa. Lažem. Znam.

Uplašim se. Uplašim se od želje. Da. Sad izgleda sve super. Prija mi blizina, toplina, prija mi dodir. Zašto sam onda odustala od odlaska u planinu, za vikend. A želim si to već dugo. I eto. Nisam. Alen je odustao zbunjeno me pitajući zašto.

– Nije mi dobro. Nekakva prehlada. Sve me boli.

Od straha.

Sad lijepo ležim u krevetu i čekam da završim telefon. Da Alen kaže kad će doći. Doći će. Sutra. – Zašto večeras ne dođe – mislim ljuta na sebe i tužna na njega.

Lijep mladić. Drago mi je. Dugo već ima kako je ovdje, sama.

Neobično. Neobičan sam sam sebi. Uхватim se jutrom kako gledam kroz prozor tražeći je. Iako znam da je ujutro nema.

Drago mi je. Nije samoća ni za koga. Ni za mene. Ali ja nisam sam. Mislim, Ema je tu negdje. Možda sam konačno načinio do-

voljno siguran zaklon od vremena i prolaska. Jedno vrijeme nadao sam se kako će starost sama učiniti da zaboravim. Nije. Sklonio sam se tako u sjećanje. Umorio sam se tražeći nešto što već imam.

Trudio sam se. Sva buđenja bila su jednako bolna, negdje između, ispod ošita, gotovo u želucu boljelo me, ponekad do povraćanja. I onda, kad bih jutrom, pored sebe osjetio miris i, pogledavši, sjetio se žene kojom sam ispunio noć, bol je sve jednako bila tu. Milovao bih je posramljen.

Vrijeme tek ogradi bol i ne vidim je tako jasno. Sad mi se čini da sam je svladao ili da sam s njom u nekom savezu. Znam da je tu.

Moja.

Prija mi. Alen, mislim. Kažem to stvarno, i pitam se zašto ne kažem da ga volim.

Nisam još.

Je li kišan dan ovako siv u svakom gradu? Ili samo ovdje zeleni se parkić, trava je zelena? Učili su nas, kad netko kaže "trava" vidimo zeleno.

S ove visine, s prozora koji je jedan od stotinjak, trava u parku izgleda siva, smeđa i mokra. Mokro smeće ima takvu neodređenu boju, mješavinu mokrog novinskog papira i svega drugog.

Kiši uporno i tiho.

Ako zatvorim prozor i navučem zastore, čipkaste i bijele, možda ogradim se od tmurnog dana. Na radiju potražim glazbu,

skuham kavu ili čaj koji će prostor ispuniti mirisom.

Tako je radila Ema.

Kao nema veze, tužan kišni dan. Postala bi nježna i meka, nježnija i mekša, ponekad bi nakon kave ulila čašicu konjaka i stvarala takvo raspoloženje da bismo, nerijetko, zaplesali. Kad bi popila malo alkohola, govorila bi dubljim glasom i smješila se... željno. S vremenom sam je naučio ljubiti kako želi i čašica konjaka usred kišnog dana bila je kao najava njenih želja.

Nikad mi sjećanja na nju nisu bolna, osim praznine i istine da budućih stvari neće biti. Sve je ispunjeno sjećanjem koje je mojim ponavljanjem postalo dio sadašnjice, ne bojim se prepustiti se.

Valjda ne pretjerujem. Pogađam želje i svoje nudim na vidjelo. Vrijeme je. Već dugo nisam osjećala toplinu. Još prije dodira i prije poljupca usne bi krenule, misao bi vidjela do kraja i bilo bi se ubrzalo vrijeme. Konačno, ne govorim kako je lijepo. Osjećam na vrhovima prstiju. Šutim i ćutim riječi koje izgovara sporo, i prije njega završim rečenicu i krenem u novu, za divno čudo šutim, ne žurim.

Dobro, sjećam se... Htjela sam brzo, kao da neću stići, kao da će vrijeme proći bez mog traga i na meni neće ostaviti trag.

Znala je naša mama, ne znam zašto baš sada o tome, reći: – Hajde, hajde, već imaš 20 godina u guzici; a mi smo tek prešle 12. Zaokružila bi godine na sljedeću deseticu, da joj bude lakše, da joj prije prođe. Da od-

rastu djevojčice. Njene. Bez moga oca koji je jedna kratka životna priča. Valjda tako kratka da sam odlučila nastaviti je. Kao da mogu? Radim to oduvijek. Slažem tako lik od rečenica, od riječi, od tuđih sjećanja i svoje želje.

Neću u šetnju. Kao da moram. Kao da je obavezno. Star čovjek u šetnju. Svaki dan. Kao da moram, moram što kao činiti, pa tako gledam djecu u parku.

Danas neću. Mogao bih čitati. A mogao bih... Još ima fotografija nepospremljenih u album. Ima ih u kovertama i van njih, onako u ladici. Najprije sam želio sve posložiti u albume, spremiti, a onda sam odustao. Sad se i ne sjećam zašto. Bio je valjda razlog, nekakav. Ove slike s proslava su mi smiješne, na gotovo svakoj fotografiji boce, tanjuri i hrana na stolu, i ljudi nasmijani, malo pre-rumeni. Ljepše su mi fotografije na kojima smo ozbiljni. Ema ponegdje izgleda odsutno. Nismo pisali datume na poleđini. Ne mogu znati je li već slutila ili znala da vrijeme ubrzava ritam i dobiva na vrijednosti.

Trebala bih nazvati kući. Mamu. Da kažem kako sam dobro. Otišla sam ima tri godine. Otkako je započeo rat. Kasnije zapravo, jer je u početku teško bilo povjerovati da je to. Rat.

Otišla sam, i sve naravno vučem za sobom. Sve što mi je bilo uredno posloženo u sjećanju. Ili u snovima razbacano. Ali prepoznajem drhtaj i trenutak buđenja još nosi u sebi dio sna. Onaj najbliži ili onaj najjači.

Trebala bih nazvati kući, da kažem da sam dobro. Da ne brine. I da volim.

U početku, kad je otišla Ema, bilo je bolnih, nepotrebnih, beskorisnih dana. Znao sam ostati u postelji osluškujući svoju vlastitu unutrašnjost kako šumi. Kako prolazi.

I tako danima.

Ne znam zašto, suze su mi nadohvat ruke. Vrele i velike. Znala je moja mama reći: "Ih, te tvoje suze. Tebi zaplakat ko pijanom zapjevat." Istina, kao da su uvijek tu visoko, u grlu i u oku. Ko djetetu, bilo mi je dovoljno da me neko pogleda sažaljivo, ili da ja to tako pomislim, i već su se kotrljale teške i mutne, preko usta slane.

337

Rijetko je srećem, kao da ne treba. Dovoljan je pozdrav rukom na prozoru. Nisam društven tip. To je Ema radila: susreti s ljudima, izleti, proslave...

Bio bih pored nje i uživao dio njezine su-sretljivosti, prijemčivosti, potrebe za ljudima. I ljudi su je prihvaćali. Imali smo mnogo poznanika. I prijatelja. Mi. Ona. I ja.

Gotovo sam siguran da samo ja znam njene loše dane. Na tren bi sebi i meni postavila teško pitanje – o smisli i besmisli, o ljubavi i ravnodušnosti. Na tren i odmah poslije nasmijala bi se i na brzinu zatražila poljubac.

I gotovo. I idemo dalje.

Hajde, hajde... Mala svađa. Da bude uzbu-dljivije, da se naglo sjuri krv u glavu. Da se popne i da nakon toga osjetiš olakšanje, naravno. Ne volim ljubomorne scene: kako sam to mogla reći i tako pogledati. I izazivam dvosmislenim izjavama. I radim to namjerno.

I onda?

Što mogu, kao da imam te uz sebe, nisam sama, pa si mogu dozvoliti malo gluposti. I to nije bilo lijepo. I to te vrijeđa. Znam. Ako se ne poznamo, a izgleda da je tako. Da se znamo, uistinu, sve bi bilo smiješno. Ovako nije.

Dobro.

I tako to nije bogzna što.

Sve sam ja to izmislila. I opet ću. Kao i uvijek.

Opet sam zabrljala. Kad se ne zna nasmijati. OK., nije smiješno. OK., ako izdržimo, onda to nešto vrijedi, ako ne... ne znam.

Ja sam spremna.

Izgleda da neću moći izbjeći ovu gripu. Toga se boje stariji ljudi: ležiš sam i nema nikog tko bi ti mogao donijeti šalicu čaja. Pri kraju to je to. Briga. I ljubav koje se možeš sjećati.

Nemoć i još samoća. To je mora za stare ljude. Nije mi prvi put. Skuhat ću lonac čaja, imam andola, piti mnogo tekućine, odležati i proći će. Prolazilo je. Iako se hrabrim, kako vrijeme prolazi bojim se nećeg što nije gripa. Bojim se... normalno.

Nedostaje mi Alen. Skoro pa se prepustih. I gotovo. Ni prvi ni posljednji put, nažalost. Nisam povjerovala, uistinu. Da me voli. To se zove racionalizacija. Imam ugrađen mehanizam za preživljavanje rastanka. Odlično podnosim rastanke, već sam uvježbala. Još davno. Iako se ne sjećam, od uvijek je to tu. Strah i istina da sam oduvijek spremna, da nemam. Jer ga nije bilo, iako ga nisam izmislila. Ja sam svog oca izvajala. Sjećam se jutra iza sna kad sam znala da ću upravo to činiti. Izvajati ga, ne od gline. Najčvršći materijal koji sam imala bila je želja, moja. I priča moje majke i tuđa sjećanja. Odlučila sam. Ne znajući da će to trajati tako dugo. Bez kraja.

Mogu biti sam – još uvijek. Kad je protekao čitav dan, a ja sam se tek sledećeg jutra sjetio Eme, znao sam da mogu biti sam.

Mogao sam je se sjetiti bez boli – konačno. Sjećao sam se, a nije me boljelo. Od tada bez straha dopuštam da se prepustim sjećanju. Da se sjetim riječi, pokreta i smijeha, da se sjetim Eme. I da me ne boli.

Dobro, ove subote nema izlaska. Nema. Dobro je da imam knjige, police nisu prazne. Nekad je to pomagalo. Otvorila bih knjigu, čitala i čitala i čitala. Ulazila bih i koračala i mirisala i čudila se i plivala i nosila breme i dlanom razmicala oblake i dahom ledila sliku u ogledalu.

Koračala bih zamrznutim ulicama, si-gurna, toplih dlanova usred snjega. I ljudi

su dolazili u susret, neobični, zanimljivi topli, i opasni, i privlačni, sa svojim tamnim svjetovima koji su nevidljivi koračali iza njih. I nisam sama.

Već dugo nisam otvorila knjigu da ispunim sobu, da se sakrijem u gomilu, da se sretnem. Umorim se i zaspem. I usnim.

Da se nastavi.

Više ne volim buđenja. Osjećam se starije, bolnije. Čini mi se da čitavu vječnost koračam do kupaonice. I ono što vidim u ogledalu: smežurano, mlohavo, ispuhano, isprano lice. I ne gledam se, zapravo. Mehanički se umijem, sad već samo rukom kroz ovo malo kose prođem. Povratak i ponovni prolazak hodnikom nekako je brži. Na štednjaku, u džezvi, koja je odveć natučena, ali 338
dobra je, kuha voda. Stavljam šećer u kavu. I onda konačno zamiriše. Kao nekad. To je isto. Nije se promijenio ni miris, ni osjećaj kako ću nakon jedne ili dvije šalice krenuti. Počinje dan.

I započne. Nemam više bogzna koliko poslova ali... sad mogu krenuti.

To je važno.

Volim obale mora. Bilo kakve. Iva je bijela. Pješčana, obrubljena modrinom.

Čekam. Nije prvi put. Nadam se da će ovaj put doći bliže. Nasmijan i crn u modrini. Ne bojim se. Osjećam mir koji površinu mora čini glatkom, “more je kao ulje” rekla bi moja majka.

I prije buđenja, znam da je to san. Ali toplinu i mir osjećam i u nutrini, kao nekad čujem vesele ptice kako mi cvrkuću.

Znam da je to san. Svejedno. Mislim ga, mog oca, mislim ga u grubo vrijeme još češće. Da me obgrli, da umiri me i ohrabri, i da me sakrije.

Na fotografijama je mlad i lijep. Naravno, kad je mlad i umro.

Imam sreće. Mogu ga misliti kako hoću. Nije bio debeo, pijan, strog. Nije bio dosadan, nije zabranjivao kasni dolazak kući (zabranjivala ga je majka). Nije prepričavao dosadne priče iz mladosti. Nije mljackao za večerom. Nije srijedom gledao utakmice kad sam ja htjela gledati film.

Nije imao prijatelje ružnije od sebe. Nije žalio što ima dvije cure, a nema sina nasljednika. Mama nije prijetila “vidjet ćete kad tata dođe kući”, sve je sređivala sama. Nije popodne provodio s glavom u motoru automobila parkiranog iza kuće.

Nije se pravio da ne vidi kad se mama nešto duri. Nije odlazio na roditeljske sastanke samo kad je bilo nešto jako važno. Nije se brijao električnim aparatom. Nije znao s kim se ljubim u portunu.

Zato ga volim.

Nije vikao na nas kad bih se ja rasplakala u dvorištu. Nije umjesto majke otvarao vrata kad bi netko pozvonio nakon 10 uvečer. Nisam mu trčala u krilo kad bi se majka odlučila za sumnjive pedagoške metode. Nije pozivao svoje nećake u ljetno doba da dođu k nama za praznike.

I zato ga volim.

Lijepo je to sa snovima.

Nebo blješti i more je mirno. Tako da može lakše doći. Na obalu. Ne žuri. Mislim mu osmijeh na licu. Daleko je još. Strpljivo sjedim na obali. Našla sam komad kamena na kojem sjedim, iako je pijesak uokolo. Vjetar zašumi neobično. Okrećem se. Ne bojim se da će mi promaći, da će nestati u trenu. Sigurno je tu.

Čekam ja.

Do jutra.

Sreo sam jutros susjedu koja stanuje kat niže. Nosila je četiri vrećice s hranom. Sva sreća da lift nije bio u kvaru. Žalila se na vrućinu. Nosio sam knjige i ona je upitala: – Što čitate?

Na tren pomislih da kažem “a što vi jedete?”, ali nisam. – Lagano, za čitanje – rekoh i pokazah naslovnu stranu jedne od knjiga.

I ona stanuje u mom ulazu. Svih ovih godina nisam je vidio ni pet-šest puta.

Odlazem knjige na stol u kuhinji. Pogledam kroz prozor, kao slučajno.

Nema je. Činila se tužnom. Mislim.

Što bi Ema rekla na ovo moje traženje pogledom. Oboje smo bili ljubomorni, samo ona je više govorila. O svemu. Tjerala me da oživljavam slike, da se sjećam. Da analiziram riječi i pokrete. Tjerala me svojim pitanjima na koja je najčešće sama odgovarala. Nakon poduzeg monologa poljubio bih je i gotovo. Tako su završavale rasprave koje bi započinjala žesteći se. To joj se sviđalo. Podigla bi buru i onda je stižavala.

Lijepa moja.

Alen će doći. Čuli smo se. Dobro.

Volim se miriti. Kao sve je oprošteno. Ljubim se kao tužna i sretna istovremeno.

Volim to. Kad se baš zaželim.

Rekao je oko 4. Već od 3 sata pogledavam kroz prozor.

Volim čekati. Znam da samo minutu “nakon isteka vremena” započet će užas, sumnja, strah, ljutnja na vlastite misli, na sebe, na sve skupa.

Vrijeme čekanja ispunjeno je najprije svim mogućim osjećajima sreće, onako sve je treperavo, blistavo, ispunjeno reskošću. I najmanje pomicanje zamišljene granice... Kašnjenje se osjeti u najmanjoj jedinici vremena koja je negdje na polovici ushićena uzdaha. Toliko treba da sve postane... Fuj.

Drago mi je što je vidim. Ne osjećam više čuđenje i ne ljutim se više kad se nasmješim ugledavši je. To je umjesto razgovora. Ponekad je zamišljena ili tužna, ne bi me primjetila. Svejedno. Taj susret bio je kao razgovor, ponekad jedini u danu. Nisu umrli svi ljudi koje sam poznavao. Ali to je tako: ako se ne njeguju, prijateljstva se gase, a kamoli nešto manje. Zapravo i ne žalim. Ritjetko sam uživao u gomili.

Volio sam gledati kako se smješi, kako razgovara s hrpom ljudi odjednom, kako pogađa što kome reći da bi izmamila smješak. Znala je kako. Ja sam najviše volio vikende bez posjetitelja, kad bi kuhala samo

za nas, kad bismo se ljubili na hodniku onako usput na putu do kuhinje.

Kad je bolest postala treći, ravnopravni član naše obitelji, čitao sam joj, iako to nisam volio, sitnice iz šarenih ženskih svaštara, sa savjetima za sve. Čitao bih i svako malo prekidao gledajući kako me ne sluša odlutavši. Nastavio bih pruživši ruku i da dođirnem njenu, nadajući se da sam je vratio barem na trenutak.

Kad bi nam se pogledi ipak sreli, nasmijevala bi se neprimjetno (ili sam izmislio smješak). Tužna.

– Ah, ruža.

Glupo je da se pravdamo. I ja sam jedva čekala da se vidimo.

– Da odemo negdje?

– Ne.

Možda mu nisam ni rekla da obožavam zumbule. Čvrste, mirisne do glavobolje, plave do ljubičastog.

Mislim da radi u biblioteci u centru. Posuđujem knjige u maloj knjižnici, u kvartu. Ako baš poželim neku knjigu, nabave je i ja ne moram nikud dalje.

Ranije sam kupovao knjige. Volim završiti u knjigu i onda je vratiti na mjesto. Do nove prilike.

Već čitam ponovo. Drugačije je kad istu knjigu pročitaš sa 15, 30 ili 60 godina. U knjizi se događa nešto sasvim drukčije.

Neobično, slabije čujem ali vid se još dobro drži, iako nosim naočale još od 25.

Ena je govorila da pretjerujem s čitanjem. Kad se razboljela nisam želio da bude sama ni za trenutak: prenio sam posao u dnevnu sobu. Bilo je manje posla ali bili smo zajedno.

Kako se sve češće morala odmarati – tko zna što je sanjala – sve češće sjedio sam u njenoj sobi s knjigom u ruci, tražeći sklonište među stranama. Kad bi se probudila, ja bih se vraćao.

Lijepo je buditi se uz nekog. I kad me probudi usred noći, volim. Da se prisjetim kako nisam sama. Lijepo je prekinuti san nježnim, ovozemaljskim dodirima. Onda kao

341

polu-spavam, 2/4 ne spavam, a ono malo sna što je preostalo treba mi samo da pretopim toplinu mraka u jutro.

Volim pomirenja. Brisanje gorčine usnama. Velike riječi, obećanja. Lijepo. I ako se ne ostvari. Tako i ovo s putovanjem.

– Treba otići nekud. Sami. Da imamo samo svoje dogodovštine – kažem smijući se, čineći se neozbiljnom. A voljela bih.

Bojim se povjerovati u ljepotu. Kao sve će otići. Ako povjerujem, boljet će me više, mislim, i započnem bol uvježbavati, osjećati ga odmah, čim se ljepota da naslutiti. Bilo bi lijepo da povjerujem. Ići ćemo. Na more, “voljela bih”, čujem kako govorim, tražeći u njegovu pogledu potvrdu vlastite želje i sumnje istovremeno.

A to nije dobro.

Znam.

Sjećam se. Prepustio sam se njenim željama.

Uživao sam gledajući je u ovcem društvu. Bio sam sam i zabavljao se gledajući ljude kako razgovaraju (osluškiavao sam razgovore) i smiju se, promatrao sam kako žvaču i kako se trude ribu jesti vilicom. Naporno.

Čekao sam nekog, više se i ne sjećam koga, a onda se njeno društvo povećalo. Došla je do stola i upitala da li je stolica slobodna. Da, rekoh. I ona je prinese ženi koja je upravo stigla. Dobro su se zabavljali. Bučno društvo. U neko doba evo je opet. Smijala se, malo odveć, i rekla kako im za igru treba još jedan. Ako hoću. Što da kažem, samo nesiguran smješak (kako je kasnije rekla). Nisam rekao ništa.

I već je bila nasuprot.

Jutrom, na poslu javio sam se na telefon. – Tek da se ne zaboravimo – rekla je.

Drago mi je. I to sam rekao. Čak.

Uglavnom se prisjećam. Umjesto razgovora.

Umjesto svega.

I čitam.

Volim što više ne moram šalicu iz koje sam ispila kavu ostavljati na stolu samo zato da kad se vratim ne bude sve netaknuto, sve u redu, kao da nikog nema.

Žurim kući, iako Alen stiže tek kasnije. Žurim, kao da me netko čeka. Žurim kući. I ne moram čekati sutrašnji dan da s nekim popričam o odgledanom filmu, i ne moram

ponavljati kako mi prija mir, samoća i sloboda da nakon dolaska kući mogu odmah na spavanje (ako mi se spava) ili u šetnju (ako mi se šeta) ili...

Zato jer nisam. Sama.

Svejedno govorim u snu. Alen kaže da mu ne smeta ali da bi trebala nešto s tim učiniti. Porazgovarati s nekim.

Možda s psihologom – kaže. – Ili psihijatrom – govorim ja i smijem se... možda.

A možda i ne.

Ne gledam TV previše. Bojim se da ću zadubljen u šarene sličice odmaknuti se od svog života.

Ema je znala reći, zadivljena ispletanim džemperom na nekom od naših poznanika, da ne pleće jer još nije stara. Djetinjasto. Tako i ja s TV-om. Kad se prestanem sjećati i kad mi čitanje postane jako naporno, nazirat ću zvukove i sličice, bez napora puštati da se nešto zbiva, za mene. I pored mene.

Još se nadam. Iako... Imam pravo na teške tamnozeleno misli, koje ne mirišu i nisu glasne. Koje tiho naležu na svijetlo. Polako i nezaustavljivo.

Alen se uopće ne sjeća snova. Lijen je prijetiti se. A onda treba se pitati i što to znači. I to mu se ne da.

Zavidim mu ponekad. Na ne-žurbi, na tihom govoru, na toplini i mirnoći pogleda.

A ponekad... to mi ide na živce.

Nisam to htjela priznati.

Kad podignem glas, ili se glasno nasmijem, ili viknem, kad tražim raspravu i sama stignem do granice ljutnje, on zašusti.

Tiše... stišava me i kad smo negdje među ljudima, i kad smo sami, i kad pjevam glasno (a kako drugačije) ispod tuša. Upali i ugasi svjetlo, ja zatvorim vodu i pitam što je, a on onda "ne viči, čuje te se do lifta". Isuse, od toga poludim, prekinuti čovjeka u tuširanju zbog... Onda vičem još glasnije. Dječja posla. Kad izađem, pravim se da ništa nije bilo. I on isto.

Samo smo si kimnuli glavom. Onako usput. Dobro je. Izgleda. I kad se odmakne od prozora, ja zapravo gledam još malo. I dok je nema. Jučer je tako prošlo neko vrijeme prije no što sam se odmaknuo. Više se i ne čudim samom sebi.

Volim je vidjeti nasmješenu. Pogledamo se nekako... Kao da razgovaramo. Kao da znamo. Znamo jedino to da se možemo sresti u prostoru između. U početku sam se pitao što li ona misli o meni... sad više ne. Volim je vidjeti. Meni je lijepo.

Već dugo sam ovdje. A ne poznajem gotovo nikog. Osim ovog starijeg čovjeka prekopus-ta.

Kao poznajem ga, a ni ime mu ne znam. Svejedno, nasmiješim se kad ga vidim. Ne znam. Tako. Lijepo. To već traje i sad kad mislim o tome čini mi se da ga poznajem odavno. Ili barem od prvog dana

kako sam došla ovamo. Ima on već dosta godina.

I ja imam već dosta godina. Duplo od nekog petnaestogodišnjaka. Imala sam i manje. Nekad mislim da je starost lijepo doba. Sve ti je jasno. Nema iznenađenja. Neugodnih. Ali i ugodnih ima manje, možda. Eh. "Ništa nije savršeno", rekla bi lisica Malom princu. Živa istina. Blago njemu, on je uvijek mali. A ja starim. Od rođenja, kažu.

Listam novine. Čitam naslove i podnaslove. Još uvijek ne čitam osmrtnice. Namjerno. Preletim pogledom. Ne tražim.

Ne patim od vremena. Ne brinem. Svim je svejedno. Nemam više što. Pomalo se trune dani. Idem polako. Kako se oboje približavamo jednako brzim koracima, nemoguće je da se ne sretnemo. Zato ne brinem. Ne bojim se. I ne žurim.

Naravno da znam koliko imam godina, kako izgledam, što ne mogu i što još uvijek mogu učiniti.

Ali nije važno. Ne znam kada.

Ema je znala. Da ide kraju. Ja nisam. Sve sam se nadao, i vjerovao sam kako nije istina.

Do zadnjeg trena: koliko energije – emocija, fizičke snage, mašte – koliko bismo svega što smo imali unosili u svaki dan. Nismo se štedjeli. Nismo polako. Kao da ćemo, budemo li se dovoljno žurili snažno razmičući rukama noć, gutajući hladan zrak, mimoići se s krajem.

Iznenada smo stali, uplašili se i ukipili, gotovo bez daha.

Na kraju, disali smo polako. I svejedno je sreli.

Ja sam ostao.

Ljuti se što ne znam kako. Pretjerujem, kaže. Ili je svjetska bol ili je karneval. A htjela sam mu povjeriti neke mrakove. Htjela sam da zajedno prođemo mojim mračnim ulicama.

Izluđujem ga, kaže, i ne razumije koja korist od preslagivanja stvari koje su prošle. I ne zanima ga što je bilo, kaže. I misli da govori lijepu stvar. Zanimam ga ja sad, a ne ona od jučer. I trebala bih biti zadovoljna. Boji se prošlih vremena. Beskorisna su. Najbolje je zaboraviti, kaže.

Šutim i osjećam poljubac mek i hladan. I moje su usne iste takve. Same. Kao da mene nema. Trebala bih požuriti s odlaskom i rastankom. Znam. Znati i moći nije isto. Znam.

Stalno prepričavam ono od prije. Bojim se da zaboravim. Ako zaboravim kao da nije ni bilo. Bojim se da ću izgubiti.

Ljude. Zato ih prizivam, ponavljam priču, za svaki slučaj.

Slučajno gubljenje stvari je moja specijalnost. Dobro, jedan kišobran sam namjerno izgubila: dan je bio sunčan, a on ružan. Morala sam ga ostaviti.

Hodam tako ispunjena sjećanjem. I gluposti se bojim zaboraviti, pa i njih ponavljam, ponekad.

Da hodam tako uokolo sa stvarima zakačenim za odjeću, bilo bi najbolje. Pribijene uz mene, ili da vise na lančiću, ili na uzica-

ma zašivenim za odjeću. Bilo bi veselo. Hodala bih i zveckala uokolo. A tek kad bih trčala ili teško disala...

I problemi sa svlačenjem. Ogrebale bi mi lice. Dok se ne bi zaoblile. S vremenom bi mi prionule. Ili haljina na kopčanje. Red dugmadi, i sve stvari odložila bih pred spavanje.

Mogu si priuštiti dan u krevetu. Spavanje ili tek žmurenje po danu. Danje svijetlo gubilo bi se nakon narandžaste i crvene u crnom.

Ne čujem ga dobro. Alena. U zadnje vrijeme kao da... ne razumijemo se. I ja šutim. Ja koja nikad ne šutim, ne govorim o svojim stvarima, o mjesečnim promjenama u organizmu koje kasne već sedmi dan. O tome kako se bojim, i kako neću, i kako znam da je kraj već otišao.

– Želiš da idem? – kaže. Šutim. I ode. Do vrta. Neće se okrenuti. Nije ovo film.

I čujem se: – Hej, kamo ćeš ti?

Kao da nije ništa. Smijem se od neugode, ne vjerujem ni da je otišao, ni da je tu.

A putovanje? Karte su za sutra. Znamo mi to.

– Idem kući po neke stvari – kaže, – a ti spakiraj se da ujutro odmah krenemo.

– Što je tebi? – buni se zbog dodira koji nisu uobičajeni kad čovjek žuri kući spakirati kofere. Ja šutim i cekeram se šašavo. Ponekad je dobro šutjeti.

Nikad nisam bio blizak sa svojimima. Vidali smo se na pogrebima. Odavno sam otišao. Negdje sa 20. Otišao sam i ostavio iza sebe selo i toplinu majčinih ruku i oca koji se čudio i ponosio istovremeno. “Hajdemo, nisam ja od zemlje”, mislio sam. Put se širio. Nisam ih posjećivao. Znao bih poželjeti da se vratim. Onda nisam imao vremena, kao sada. Sad je daleko, a i nema... nikog. Daleko je kroz vrijeme. Zapravo, dva sata autobusom od grada.

Trebam se spremiti. Sedam dana sami. Na moru. Na otoku.

– Prekrasno je – kaže.

Vjerujem. Čipka od rublja i šarenilo haljina. I ne treba mi mnogo krpica. Kupat ćemo se goli. Kao ribe.

Ljeto. Toplo. Vruće. Treba ići na rijeku. Ja i još stotinu drugih, na kraju grada, umakati ćemo noge u umornu rijeku.

Ne idem. Lijepo ću mu reći da ne idem. Ne mogu. Neću. I ne poznaje me. I moram ginekologu da utvrdim “stanje stvari” i da odlučim što ću.

Neću.

Iako, trebala bih prebrojati sve mogućnosti. Kao da ih ima više. Trebam postati majka. Trebam se odlučiti za toplinu, za miris karamela koji je, kažu, skriven u toplom zatiljku beba. Treba se odlučiti. Ja se trebam odlučiti. A čujem vlastiti podsmjeh

i strah koji me podsjeća i ponavlja me zaplakanu pred jutro. Izmigolji taj strah istog trena kad se sklonim ispod kapaka. Izmigolji jasan i krikne i budi me da ne zaspim ponovo.

Ne volim ljeto, kad prijepodne pritisnu vrućine i ne znam gdje pronaći sjenu. Ne volim ljeto. Umoran i teških nogu. I sav od vode. Pijem od ranog jutra.

Čujem, opet moj strah titra. Sad će početi mukla zvona. Sad ću ja natrag.

345 Bilo bi lijepo negdje u vrtu. U hladu. I da je Ema nasuprot u pletenoj stolici. Gulila bi naranče i, nudeći mi tek krišku, ostatak pojela ili prepolovivši je neoguljenu posrkala je usnama koje bride. Bilo bi lijepo. I da sam u parku, da novinama razmičem vruć zrak i pokušavam slušati njene dogovštine iz tramvaja. Uvijek joj se nešto događalo. Ili bi netko nešto rekao ili bi nešto učinio ili bi ona nešto vidjela ili bi tek izmislila, ali svakako bilo bi nešto za priču. Uvijek.

Nije prvi put da noć provedem bez sna.

Bilo je lijepo kad smo odlazili na more. Spremali bismo se, i tjedan prije odlaska to je bila glavna tema za razgovor. Što ćemo

ponijeti i kuda ćemo ići, i kako je skupo ulje za sunčanje. I ona bi pričala o tome kuda će ići njene prijateljice. Opisivala bi izraze lica i govor, pomalo se rugajući, a pomalo se tek zabavljajući na njihov račun. “Ruža konačno ide na more, inače su svako ljeto provodili kod njegovih na selu, presretna je...”

Voljela je more, voljela je što smo ljeto provodili u gradićima kamenitim, mirisnim i bijelim u modrini. I vrućini... mislio sam ja osjećajući veće zadovoljstvo zbog njene sreće nego zbog vlastitog užitka.

Odgodili smo putovanje. Nije mi dobro i jutarnje mučnine su stvarne.

Što se događa? Uopće ne izlazi. Prozor je skriven zastorima. Možda je otputovala. Ljeto je. Vruće. Nesnosno vruće u gradu. Bolesni starci ne bi smjeli na ulicu, upozoravaju sa radija.

Jako mi je trebao netko, po dolasku. I po odlasku. Daleko od kuće.

Postalo je teško podnošljivo. Došavši ovamo, pitala sam se što će biti.

Otišla. Napustila. Nisam pobjegla. Tek se odmaknuh od... mučnine, straha, od osjećaja bespomoćnosti. Ništa nisam htjela zaboraviti. Iako se svijet komadao. Ponekad suzna, čuvala bih priču o ocu kojeg nema. Sav moj, izmišljen “od mene”, iako se strah širio i izvan ratnih područja, odmaknuh se, da ga sačuvam, nepostojećeg, i sebe.

I sad bih ja ovakva... trebala imati... trebala biti – majka. Trebala bih nekome biti, i ono meni – moje. Neću. Ne, ne. Alen je daleko od mene, a i rekao je kako “to sada ne bi bilo pametno”. To.

Neću. Sama.

Da kažem sve kako je bilo, bilo bi najbolje. Za nekog tko neće doći. Da zna od čijih je uzburkanih sokova nastalo, određeno da bude njihovo i oni njegovi. Da ne izmišlja. Da ne slaže mozaik unaprijed znajući kako nema dovoljno djelova, da ne izmišlja i ne traži uzalud. Neću učiniti nasljednicu si.

Plavooko stvorenje, zagledano, odmah upitano za smisao.

Uvjeravam se kako nije važno da imam to toplo, mirisno tijelo na grudima. A ne mogu, znajući kako neću osjetiti ni strah, ni ljubav, ni ponos, za nešto što je isplovilo iz mora mojih želja, mojih davnih snova, mojih tuga i mojih strahova, od mene sazdanu krenulo k plaveti, zagledano najprije u moje lice, a tek onda u zrcalo, u ljude, u vodu jezera. Pripremam se za – nema. I ja od nećijih želja i dvaju svjetova načinjena. Najmanje.

Mogla bih poći kući. Vratiti se.

Nije važno.

Prozor je otvoren a rolete spuštene, tako da kroz sitne rupice prodire minimum svjetlosti.

Vrućina je. Nepodnošljiva. Oko podneva mi se svaki pokret čini težak, znojjan, zagušljiv i mokar.

Ležim u mraku, polumraku. Čekam da krene vjetar, bilo kakav. Kog nema.

Moga je oca bilo lako zamisliti pred san. Jutrom ga sigurno nema.

Samo u snu znam ga čekati.

Sjedim. Pijesak uokolo. Pučina. Puca mi pogled daleko. Čekam. Nema galebova i more je mirno. Nepokretno. Čini mi se da samo misao zna da se ono miče. Oko mi ne može uhvatiti nevidljiv pokret.

Stići će s mora. I ranije je stizao s mora. Vidjela bih crnu sjenu u modrini. Kad se probudim znam da mu opet nisam vidjela osmijeh i oči. Samo je slutnja učinila korak u modrini i samo za nevidljivo vrijeme i prostor bio mi je bliže.

Noću otvaram prozor, kao hladnije je i tamo sjeda po stvarima u sobi.

Kad je noć tiha, kad nema vjetra i nebo je bistro, neboderi uokolo izgledaju tužni sa svojim osvijetljenim kvadratićima kao izgubljenim u partiji domina.

Tiho je. San je negdje daleko.

Nakon što je moj otac u saobraćajnoj nesreći prepilio tri betonska stupa i završio u provaliji tek s malom povredom na glavi, ostavio nas je same. Mama nam je pričala o njemu. Navikle smo se da smo same. Svoje. S godinama bol se pretvarala u baršunastu tugu. Našu. Moju, i nosim je tako, kao topao kaput, odavno.

Bojim se.

Trebala bih otići. Negdje uz more. Gdje vjetrovi ne lutaju među neboderima nego nose pred sobom pijesak obale, gorki od soli i hladni, suhi nadomak moru. Tamo bih trebala otići da sunce posuši magle s kojima se budim i da tama bude nepodnošljiva, tako da samo sklopljenih kapaka se s njom može biti u društvu.

I snovi mi bježe, kao nisu moji i nestaju naglo, uz vrisak, ponekad, budim se s ubrzanim otkucajima i nepravilnim disanjem.

Mogu pobacati nepotrebne sitnice, mogu u dvije torbe sakupiti ovo malo što imam i put pod noge i noge na put.

Znam kako to ide. Svaki put sve lakše. I sve besmislenije. Mislila sam da će odlazak pobrisati tragove prostora i vremena iz kojeg dolazim. A tragovi se samo gomilaju, kao da sam sve teža iako mi je sve lakše uputiti se bez nade u nešto, tek tako da idem, a znam da neću stići gdje želim. Da sve dalje idem u suprotnom smjeru. Ništa se neće promijeniti.

Svejedno, trebala bih uz more udisati svježinu i daljinu.

Mora zahladiti. Ne izlazim. Ležim u mraku. I to će proći.

Noć se prevrće sa mnom u postelji. Ne ustajem već nekoliko dana, ne sjećam se. Jutro se skrilo. Tama mi oko očiju navlači sjenu. Ne postavljam pitanja. Nema nikog, zabo-

ravila sam, osim sebi, kome još uputiti riječ?

Nema nikog osim tebe koja kucaš u dnu utrobe. Otkucavaš mi vrijeme, požuruješ me. Odlazim. Samo da se oprostim. Od tebe.

Ne javljam se na telefon. Alen zove, znam. Kao nekad zaboravljam na dan. Nisam dobro. Nisam bila na poslu, možda i oni zovu.

Nisam dobro.

Noću ustajem i odlazim u kupaonicu, tuširam se usred noći. Vruće mi je. A onda, opet, hladnoća me preplavi. Kao da trebam umrijeti.

Nema je.

Pričaju kako nije bilo nikog iz porodice na groblju. Nakon obdukcije. Kako je bio mladić kojeg su sretali na stubištu.

Ja nisam bio. Bilo mi je teško. Nisam htio.

Od Emine smrti nisam bio ni na jednom pogrebu. Kako se baci gruda zemlje na kovčeg... od tog zvuka nisam spavao noćima. To je kraj. Sve do prve grude koja pada na poklopac postoji negdje, u nekom kutku mozga, nevidljiva, nestala i neprimjetna nada. Postoji dah želje da je još moguće, ma koliko nemoguće, do prve grude koja najduže putuje sa nečijeg dlana, u mraku, još u tami, onako ispod vrata, znamo da je svijetlo iako je tama potpuna.

Nema je.

Više ne gledam i ne tražim je u okviru prozora.

U neopreznom razgovoru sa susjedom pomenuh je i rekoah nešto lijepo. I doznah da nemaju gdje s njenim stvarima. “Vi ste sami...” reče. Pristadoh. Neka stave njene stvari kod mene. Treba useliti druge ljude. “Novac je novac”, govorila je vlasnica stana koju sam tada prvi put vidio.

Neobično. Sve je spakirala. Uredno pospremila. Stan izgleda napušten. I jeste.

Je li odluka o odlasku, konačnom odlasku, polagana, ili se čovjek odluči iznenada. Oluči i učini. Svatko pomisli na to konačno rješenje. Barem jednom. To znam.

Znatizeljni smo po prirodi. Dan je nepodnošljiv, ali, tko zna, sutra. I budimo se jutrom.

Sjećam se nakon Emine smrti tjerao sam sam sebe: “Hajde, Ema ne bi htjela da se pretvoriš u tužnu sliku čovjeka koji se teško nosi kroz dan...” I išao sam jedno vrijeme, a onda se napor učinio besmislenim jer nje nema. Jedva sam čekao da tama da dopuštenje za odlazak na spavanje. Žmurio bih par sati, a onda bih ustao, popio nešto za spavanje i dočekaao jutro.

Ništa ne prolazi. Vrijeme liječi sve. Ni je istina. Vrijeme je ogradilo prazninu nastalu njenim odlaskom. Neću više ništa reći, sve izgleda obično kad običnim, istim riječima kojima su ispisane laži u novinama govorim o ljubavi... prema Emi. Zastidim se.

Nije bilo pametno sve te njene, Svjetlani-ne, stvari držati u kući. Ne smetaju. Ali.

Neugodno je. I tko će doći po njih? Treba sve te stvari poslati njenima. Roditeljima. Treba maknuti te stvari. Prođem hodnikom i mislim na nju. Nije zdravo razmišljati o samoubojicama. Pričam gluposti. Već danima se dobro osjećam. Kao da imam nekog u kući. Još ne razgovaram sam sa sobom. Puno čitam. Tjedno barem jednom svraćam u knjižnicu. Sprijateljio sam se sa knjižničarkama. Ako nema knjige koju tražim, telefonom me obavijeste kad ju je netko upravo vratio.

Bio sam u knjižnici u centru. Malo sam pitao o Svjetlani. Malo. Kažu da je bila čudna. Pa dobro. I šta bi to trebalo biti – čudno? Tko zna kakva je bila? Može sad krenuti priča kakvu hoćeš – jer ne znaš. Ni ja ne znam. I možeš što hoćeš zamisliti.

Ne znam.

I žao mi je zbog toga.

Da.

Što bi značilo poznavati nekog? Postavljam si bezvezna pitanja: što znači ovo, što znači ono. Umjesto da se prihvatim nekog pametnog posla. Odnedavno stalno razmišljam o Svjetlani i o Emi.

Odvojeno.

Sjećam se kako je Ema, i kad bih došao kući loše raspoložen, ignorirala moju bezvolju i za malo vremena uvukla me u svoje dobro raspoloženje. Jednom je na poslu bio stavrno gadan dan, sjećam se jednom od ljudi koji su sa mnom radili, automobil, neka pijana budala, zgazio mu je sedmogođišnju kćer. Nisam to rekao Emi. O djeci nismo govorili. Imala je svoje razloge. Imali smo razloge. Imali smo razloge zbog kojih

o djeci nismo razgovarali. Zato ni sad neću. Ne bi bilo lijepo.

Pravila se da ne vidi da sam tužan. Curica je bila krasna. Sav ponosan govorio je kako se spremaju za polazak u školu. Tužno. Ponekad pomislim kako me Ema nije poznavala. Nije važno. Ja nju jesam. Smijeh glasan i pretjeran kad se nije osjećala dobro, i tih, topao smijeh kad bi bila sretna.

Bila je lijepa. Tko zna kakva bi bila...

Bila bi stara i vesela. Znam.

Znala je reći kako mene sve brine. I kako ću imati ružne bore od briga. Mrštila bi se praveći grimase i imitirajući me. Htjela je da se nasmijem. I jesam.

349 Tako bi završilo. Nije pitala što je bilo, nastavila bi o nekim drugim stvarima, nasmijsao bih se i gotovo.

Pred kraj, kad ju je jako boljelo, zamijenili smo uloge i dok je mogla iskrivila bi usta, kao u smješak, a oči su joj bile tužne i uplašene.

Nisam mogao, i na kraju pustio sam da mi suze cure. Držao sam je za ruku i ništa više... Vlažio joj suhe usne jer joj tijelo više nije htjelo ništa.

Mogao bih sve ostaviti gdje jeste ili samo pomaknuti kutije i prenijeti crne vreće gdje hoću.

Ne moram zavirivati. Nije lijepo. A tko će znati? Mogu malo pogledati i sve opet vratiti na mjesto.

Nitko neće znati.

Oslíkana zdjela. Vjerojatno je služila za odlaganje nepotrebnih sitnica. Premala za voće, prevelika za... nakit.

Među knjigama Hesse, Markez, Kiš... fino društvo.

Zašto je netko tko se namjeravao ubiti pospremio stvari kao za selidbu?

Dobro, možda je htjela sve pospremiti prije nego što ode ili se uistinu htjela preseeliti i onda se iznenada odlučila...

Kad se govori o odlascima, konačnim, mnogi kažu da je to kukavičluk ili, naprotiv, velika hrabrost.

Odluka o samoubojstvu je utočište. Mjesto koje je konačno i sigurno. To znam. Trajem već dugo sa jasnom odlukom da neću ništa čekati. To je moje. Uvijek. Kao neki mladež od rođenja – ovo je tamni biljeg nastao kasnije, ali kao da je postojao oduvijek.

Može se čekati svitanje, događaj koji će sve učiniti jako smislenim, važnim i potrebnim i pored odluke o odlasku, ukoliko besmisao bude stvarna: onaj koji ne miče dlanove s vatre, koji gleda u ljepotu bez ushićenja i koji hoda nesvjestan topline kiše ili hladnoće željezne svjetiljke dok snježi, taj je i tako već otišao.

A bilo je trenutaka (sad ih je sve manje, što je ipak neobično) kad sam gotovo otišao, želio završiti barem s ovim što se vidi kao život.

Smetaju me te kutije. Sve izgleda neuredno, kao da je netko upravo uselio ili netko upravo odlazi.

Među knjigama ima i pisama, fotografija, i malih raznobojnih ceduljica (fotografije bi trebalo pospremiti u albume, uništiti će se).

Ovo je izgleda Dubrovnik. Botanički vrt. Lokrum.

Kako je mlada, mekih crta i zaobljena tijela, u zelenilu. Nekakva ekskurzija. Još nasmješehenih djevojaka.

Da imam prostora sve bih odnio u drvnicu, ovako... Složit ću knjige na policu. Neke nisam čitao.

Zabavljam se već čitavo poslijepodne. Nove knjige na policama. Vreće s odjećom strpat ću nekako u podrum.

Jedan brod u boci, bez stalka, malen, s jednim jedrom može "ploviti" samo prema gore, to je jedini položaj u kojem boca može stajati, relativno sigurno.

Ona šarena zdjela... ne znam... za lješnjake ili kockice čokolade.

Sad i ne moram u knjižnicu. Imam tu, na policama, naslova koje nisam čitao.

Što bi rekla Ema da vidi kako sam na police s njenim i našim knjigama ugurao i Svjetlanine?

Ne bi rekla ništa jer to ne bih učinio da je ona ovdje. Sve bi bilo drugačije. Da je ona ovdje.

Već je prošlo vremena otkad sam te knjige ugurao na police, svejedno – izdvajaju se. Zagledam se u policu, a njene knjige kao da su duže, iskaču i vire iz polica. Sad kad tražim knjigu za čitanje, preskačem po-

znate naslove i zaustavljam pogled tek na njenim knjigama.

Vreće s odjećom su ipak u podrumu. Tamo možda ima i miševa, ima i moljaca i ostalih buba. Nije baš pametno tamo odložiti odjeću.

Ne mogu je odneti u Crveni križ. Ne još.

Radila je u biblioteci. Tih posao. Nije izgledala kao knjiški moljac, prije kao odgajateljica ili prodavačica. Po žustrom koraku ne bi se reklo da je cijeli dan tražila knjige po policama i preslagivala kataloge gdje je sve kao u nekom redu.

Nekad, kao dječak, pitao sam se da li su ljudi koji rade u knjižnicama pročitali sve te knjige. I divio sam se. Ne pročitaju. Oni tu rade, nisu tu da se zabavljaju, a čitanje knjiga je fantastična zabava.

Evo me u knjižnici. Već se poznajem sa ženama koje su s njom radile. Ponekad je pomenem.

Biblioteka u našem gradu tamna je i tiha. Nekoliko velikih stolova i stolica raznih vrsta iz raznih vremena. Možeš birati hoćeš li sjesti u naslonjač prekriven crvenim samtom koji je na mjestima crn. Naslonjač djeluje smješno i glomazno uz stolicu bez naslona ili stolicu na kojoj se možeš vrtjeti, ili možeš sjesti na običnu stolicu, onakvu... običnu, iz školskih učionica.

Konačno je malo hladnije. Konačno – ba-
blje ljeto. Meko i toplo. Svijetlo poput star-
rog zlata. Obožavam taj dio godine. Susret i
rastanak. Izlazim i svaki dan othodam u
centar. Obiđem park, pročitam novine u
malom kafeu gdje su stolovi još prije vrata,
iako je predvečer zamirisala kiša. Sklonili
smo stolove i stolice tik pred pljusak. Stajao
sam pred vratima. Najprije su pale, na ri-
jetko, velike, teške kapi i tek onda – pljusak.

Konobar mi je posudio kišobran, on je
s autom. – Do sutra – rekao je.

Želja da razgovaram sa Svjetlaninim rodi-
teljima nije me napuštala. Želio sam do-
znati o njoj što više. Dok je bila tu, neću re-
ći dok je bila živa, bilo je dovoljno da je vi-
dim na prozoru i tu i tamo u dvorištu ili na
ulici.

Sve češće sam odlazio u centar. I dalje
posuđivao knjige, gledao izloge, kupovao
novine i znao što ovaj tjedan igra u kinu.

Jehovini svjedoci sve su me rijeđe zatje-
cali kod kuće.

Doći do njenih roditelja i nije bilo te-
ško. Znao sam prezime i grad u kojem žive,
treba mi samo broj telefona.

I što bih rekao? I što bih pitao? Da izra-
zim saučešće bilo je nekako kasno. A možda
nikad nije kasno za takve stvari. Mogao bih
reći kako mi je žao. Ljudi su mi govorili ka-
ko im je žao i godinama nakon Emine smr-
ti. U početku svi su još postavljali pitanja
poput “Zar je bila bolesna?” ili “Zar u sao-
braćajnoj nesreći?”.

Da, mogao bih reći kako mi je žao i kako
netko mora doći po njene stvari, koje su, u
kutijama i crnim vrećama, stajale u mojoj so-
bi, a nešto i u hodniku.

Kiša pada već treći dan. Zastane negdje oko
podne, a onda predvečer ponovo zrak sna-
žno zamiriše. I opet bubnjaju kapi koje vje-
tar nosi u prozore.

Nisam već duže zavirio u kutije. Malo
posramljen, a pomalo sam se već navikao,
pa kao nije zanimljivo.

Šarena kutija: velika, u kojoj su vjero-
jatno stajali keksi, čajni kolutići ili neka
druga vrsta, kojima je isto tako trebao čaj ili
toplo mlijeko. Da omekšaju.

U kutiji pisma. Zatvorena i naslovljena
na nju. Neotvorena.

I jedan ispisan list papira. Čitam. Ipak.

“Draga moja mama,

Ja bih sad da znaš kako te volim, a da to
ne moram ni reći. Kao ti znaš. Mene.

Znaš kako je nekad bilo: ti bi pomislila i
tad bih ja zazvonila na vratima, ili upravo
okretala broj telefona da te čujem. I kad bih
stizala tužna iz škole ti bi znala, po koraku
već sa prozora, da ništa ne kažem, da sam
dobila jedinicu... ili dotrčim s peticom.

Nisam ja od pisma, napišem pa nosim
danima u torbi i onda već sve prođe. Što
sam napisala prošlo, i desile se nove stvari.

Dobro sam, ne brini, dobro sam ja,
Volim te”

Pismo je bez datuma. Što li rade sva ova neotvorena pisma uredno složena po redosljedu, prema datumu na poštanskom žigu. Spremljeno i nepročitano.

Pospremio sam kutiju s pismima. Zašto nisam nazvao njene da dođu po stvari, da ih odnesu. I da ih upoznam. Istina, pokušavao sam. Teško se “dobije veza”. Mogao sam i napisati pismo. Lakše mi je nepoznatoj osobi telefonirati nego napisati pismo. Telefonom se brže može izgovoriti sve što treba. U pismu treba zamisliti, pa srediti misli, pa napisati, to je kao neka prisnija komunikacija iako se telefonom čuje glas, smijeh ili uzdah, pismo je nekako... opasnije, iskrenije, iako je telefonom brže, pismo je dokaz.

Okrenut ću tu hrpu brojeva i zamoliti ih da se dogovorimo. Da dođu.

Da im pošaljem.

Da im vratim.

Kutiju s pismima bio sam spremio skroz na dno. Sad tražeći kopam po stvarima, vadeći ih i praveći od njih krug oko sebe. Vratit ću sve uredno natrag, mislim i čudim se kako su tolike stvari, sitnice istina, sve stale u običnu kartonsku kutiju.

Otvorio sam samo jedno pismo. Pisano je rukopisom od pisanih i tiskanih slova, velikih i oblikih.

“Dijete moje,

Ajde dođi kući. Najprije sam naređivala, a sad te molim. Dođi, znaš da si ti moje dijete. Nije važno što si rekla i kako, i zaboravit ćemo suze od bijesa i od moje tuge.

Ako ne želiš, javi se barem da znam da si dobro.

Ljubi te tvoja mama.”

Mislio sam kako neću otvoriti više nijedno pismo. Već sat vremena sjedim među njegovim stvarima i čitam.

“Dijete moje,

Teško mi je povjerovati da ne misliš na nas. I sestra ti je pisala, a ti ništa.

Ponekad zazvoni telefon, nitko se ne javi, a ja mislim kako si to ti.

I bude mi lakše.

Ljubi te tvoja mama.”

Sva pisma su kratka. Tek poruke.

“Svjetlana,

Da ti kažem da nisi u pravu što se ljutiš na nas.

Teška vremena netko preživi susprežući dah u tami, a netko napusti mjesto zbijanja, sve je jednako teško.

Sad kad je rat završio, ljudi se vraćaju.

Tu ti je dom.

Mami je teško, javi se što prijete.

Tvoja seka.”

Mogao bih poslati ono pismo bez omota.

A možda i nije pametno. Već su dva mjeseca kako je nema. Uplašit ću ljude. Idem do pošte. Birat ću brojeve dok se netko ne javi.

U pošti nema nikog osim dva službenika.

Zvoni.

Rekla je da će doći. Sestra. – Sad se može – rekla je. Doći će za vikend. Danas je utorak. Imam četiri dana da se spremim za susret.

Mislim da sam sve knjige vratio i kutiju s pismima stavio na vrh.

Spremio sam ručak.

353 Nisam dobro spavao. Sigurno izgledam zgužvano. Ma, nije važno. Ja sam star. Imam puno godina i nezgužvano lice bilo bi neobično.

Šalim se. A malo je i istina.

Gledam kroz prozor, na ulicu. Neće doći automobilom. Snaći će se, rekla je.

– To je malo mjesto – rekoh da je utješim.

Dolazi mekim korakom, bez žurbe, kao da poznaje mjesto. Sad će pozvoniti. Otvaram dok zvono još nije utihnulo.

– Dobar dan – reče – došla sam po Svjetlanine stvari.

– Dođite – rekoh, i ona promaknu mimo mene, zaobljena i mirna. Tužna.

– Žao mi je – rekoh.

Ona zaplače, iznenada, pridržavajući se za stolicu, a onda sjede.

I što sad? Stajao sam nemoćan za riječ ili pokret. Sjedoh do nje.

– Oprostite – obrisala je lice i nos ispuhala bučno.

– Bila je dobra djevojka – rekoh ukočeno i glupo, čudeći se kako ne mogu toplo i istinito reći što osjećam gledajući crte lica koje su se dale prepoznati.

– To je strašno. Mogla se vratiti kući. Mi bismo joj pomogle oko bebe...

Dalje više ništa nisam čuo. Gledao sam usne koje se pomiču. A onda je iznjela stvari. Ne znam ni jesam li je pozdravio. Ništa nisam rekao. Sve se zaustavilo u tišini koju je bilo nemoguće rasjeći rječju, da razblaži strah i krivicu koja se zaustavila na prozoru.

Dan je ostario.

Sjedim u mraku i želim zaplakati. Ne ide. Budan, sklapam kapke, a tama je jednaka. Bez zaklona čekam jutro.